

“ԼՐՈՒՄՆ ՕՐԻՆԱՑ ՍԵՐ Է”

«Որպես սիրեաց զիս Հայր եւ ես սիրեցի զձեզ. Հաստատուեալ կացէի ի սէր իմ: Երբ պանիցէի զպատարհաբանս իմ, կացցիս ի սէր իմ, որպէս ես զպատարհաբանս Հօր իմոյ պանեցի եւ կամ ի սէր նորա:»

Այս է պատգամս իմ, զի սիրեսցիս զմիմեանս, որպէս եւ ես սիրեցի զձեզ: Մեծ եւս քան զայս սէր ոչ ոք ունի, երբ զանձն իւր ղիցէ ի վերայ բարեկամաց իւրոց:»

(ՅՈՒՆ. ԺԵ. 9-13)

Նախաքրիստոնէական շրջանին, Յոյն հայեցողապաշտ միտքը տրամագծօրէն ներհակ ըմբռնում մը ունէր Աստուծոյ մասին, քան այն տեսակէտը զորս Հրեաները ունէին: Հրեաներու միջոցաւ Յունական հասկացողութեան հակադրուած գաղափարաբանութիւնը փոխանցուած էր Արեւելքին:

Յոյն իմաստասէրներուն համար տիեզերքը կը ներկայացնէր դաշնաւոր ամբողջութիւն մը որուն մէջ կարգի գաղափարը տիրական տեղ մը կը գրաւէր. ըստ այս կարգին, խոնարհագոյն աստիճանէ մը բարձրանալով, անոնք կը հասնէին բարձրագոյն աստիճանին — Տիեզերական կարգէն ղէպի կարգադրիչը: Մինչ Յոյնները ընդհանուրէն ղէպի վին կ'ընթանային, կարգերէն ղէպի կարգաստեղծը, Հրեաներուն համար բոլորովին տարբեր էր պարագան: Միաստուածութեան գաղափարը, մարգարէներու միջոցաւ, իրեն աստուածային յայտնութիւն, ժամանակ առ ժամանակ տեղի ունեցած էր մասնաւորաբար Հրեաներուն և ընդհանրապէս մարդկային ցեղին համար:

Քրիստոնէական հասկացողութեամբ բարութեան և գերազանց սիրոյ մը արդիւնք է աշխարհն ու ինք իր մէջ փոքրիկ աշխարհ մը նկատուող մարդուն գոյութեան կանչուիլը, վասնզի շնչաւոր արարածներէն ամենէն աւելի կատարելութեան ձգտող էակն է ան: Յայտնապէս կ'երևի այս պարագան երբ արարչագործութեան օրն իսկ Ծննդոց զրքին հեղինակը կ'ըսէ «Եւ ետես Աստուած զի բարի է» (Ծնն. Ա. 8): Այսպէս ամբողջ աստուածաշնչական պատմութեան սկիզբէն մինչև վերջ ակնյայտօրէն կ'երևի աստուածային Սիրոյ և բարութեան գործը:

Բայց նախամարդուն մեղանշումով ու

անկէ ետք Հրեաներու զանազան առիթներով գործած մեղքերուն համար Եհովան կը նկատուէր վրէժխնդիր Աստուած մը. «Աստուած, վրէժխնդիր Տէր, Աստուած վրէժխնդիր յայտնեցար» (Սաղմ. ԴԳ. 1):

Սակայն երկնքի և երկրի Արարիչը, այն որ ի սկզբանէ Սիրոյ և Բարութեան Աստուածն է, ժամանակի որեւէ մէկ շրջանին չի դադրիր ըլլալէ նոյն սիրոյ և բարութեան Աստուածը որ Իր միածին Որդին կը զրկէ փրկելու համար անկեալ մարդկութիւնը իր մեղքերէն:

Աստուածային յայտնութեան մէջ, դարձեալ ժամանակի ընթացքին, Սիրոյ գերագոյն օրինակը Քրիստոս տուաւ մեզի: Հին Ուխտի վրէժխնդիր Աստուծոյ մը հասկացողութենէն ազատագրելով մարդկութիւնը տուաւ մեզի Նոր Ուխտի Հայրօրէն խնամող, Սիրով և Բարութեամբ օժուծ Աստուծոյ հաւատալիքը: Յիսուսի ծնունդէն վեց հարիւր տարիներ առաջ, Երեմիա մարգարէին միջոցաւ յայտնած էր Ան իր Նոր Ուխտը. — «Ուխտեցից տանդ Իսրայելի և տանդ Յուդայ ուխտ նորոյ: Ուխտ մը որ տարբեր պիտի ըլլար զոհի կենդանիներուն թափուած արիւնէն: Հրեաներ սոփորութիւն ունէին իրենց գործած մեղքերուն համար զոհեր մատուցանել, ու զոհի արիւնով ողորբել զԱստուած. սակայն առանց սիրոյ, պարզապէս իբրեւ պարտականութիւն կատարուող զոհագործութիւնը հաճոյ չէր թուած Աստուծոյ:

* *

Յիսուս, մատնութենէն և չարչարանքէն կարճ ժամանակ մը առաջ ըսած էր իր աշակերտներուն «ցանկանալով ցանկացայ զայս պատեք ուտել ընդ ձեզ»: քոյրովին տարբեր և եզակի ընթրիք մը, — վերջին ընթրիքը, ուր Քրիստոս հաստատեց Սիրոյ եղբայրութիւնը:

Աշխարհի վրայ շատ մը վարդապետութիւններ, կայսրութիւններ, հաստատուած են բռնութեամբ եւ ուրիշներու արեան գնով. Քրիստոնէական կրօնքն է որ բացառաբար հիմնուած է Սիրոյ և ներողամտութեան վրայ. Քրիստոս ի՞ր արիւնը տուաւ և ոչ թէ ուրիշներէն պահանջեց: Հոս ահա անկ տեղի ունեցաւ ողորբական ապա-

հրաշապատում մտածելը Աստուածորդին։ Հրեաները մեխա մը կ'ուզէին որուն տիրապետութիւնը ընդարձակ ըլլար ա՛յս աշխարհի վրայ։ անոնք չըմբռնեցին, չէին կրնար ըմբռնել Քրիստոսի սիրոյ վարդապետութիւնը, վասնզի աչքի զէմ աչք կը պահանջէին։ մինչ Քրիստոս կը պատգամեր՝ սիրել նոյնիսկ թշնամիները։

«Ես սիրեցի ձեզ, ինչպէս որ Հայրը զիս սիրեց» ըսաւ Յիսուս իր աշակերտներուն, վերջին ընթրիքի սեղանին շուրջ, և տուաւ անոնց նախ խոնարհութեան օրինակը, լուալով անոնց ոտքերը, որպէսզի անոնք ևս նոյնը ընեն իրարու։ Ապա կ'առնէ հացը, օրհնելով կը բեկանէ և կուտայ իրեն իր մարմինը զարմացած աշակերտներուն։ Տիրոջ և Վարդապետին մարմինը՝ որ քիչ մը ետք չարչարանքներու պիտի ենթարկուէր։ Աշակերտներուն միջև բաժնուած այս հացն էր որ իր մեծ խորհուրդով պիտի միացնէր ամբողջ Քրիստոնէական Եկեղեցին իրեն հաւատացեալներու մէկ մարմին։ Ապա զինին, օրհնելով կուտայ անոնց իրեն իր արիւնը, նոր Աւետարդ պիտի հեղու բազմաց մեղքերու թողութեան համար . . . :

Իւրաքանչիւր արարածի համար չկայ աշխարհի վրայ աւելի թանկ որեւէ բան քան մարդկային կեանքը, մարմինն ու արիւնը։ Եանուն սկզբունքի մը, ճշմարտութեան մը, զաղափարի մը համար թափուած արիւնն ու տրուած կեանքն է որ մարդկային ընկերութիւնը կ'արժեւորէ բարձրօրէն ու այդպիսիներուն կը կոչէ մարտիրոս, սուրբ կամ հերոս։ Մարտիրոսը, սուրբը և հերոսը, կը սրբանան, կը մարտիրոսանան, կը հերոսանան միմիայն այն ատեն երբ կը շաղուին, կը ծաղկին և վերստին կը ծնին Սիրոյ-Հրաշքին մէջ։ Նուիրականութիւն մը և սրբութիւն մը ունի այս հասկացողութեամբ Քրիստոսի վերջին ընթրիքին հացին և զինին այս բաժանումը։ Քրիստոս էր որ ըսաւ օրհնելով զանոնք առանձին առանձին, «Արասջիք զայս առ խմով յիշատակի»։ Հացին և զինին այս բաժանումը կամ Քրիստոսի պատարագութիւնն խորհուրդը, վերջուշ մըն է բոլորին համար Անոր՝ մեր մէջ յաւիտեանական ներկայութեան, որպէս զի հաստատուն մնանք իր մեծ Սիրոյն մէջ, որպէսզի պահելով իր պատուիրանները

տեսապէս իր Սիրոյն մէջ ապրինք, արժանի ըլլալով այդ Սիրոյն։

Եթէ Յոյները տիեզերքը իրեն ներդաշնակ cosmos կ'ընդունէին, անոր մէջ կարգի և զաղափարներու աստիճանաւորումը ընելով, Հրեաները միւս կողմէ Մովսիսական օրէնքներուն հպատակելով, օրինաւորութեան սահմաններուն մէջ կը մնային։ և այսպիսով հեռու կը մնային աստուածային Սիրոյ ջերմութենէն։ Յիսուս էր որ եկաւ «Լուսլ զօրէնս» Սիրոյ իր մեծ հրաշքով, բոլոր մարդոց հոգիները հալեցնելու իր Սիրոյն մէջ։

Աւետարանիչները իրեն ամենէն յուզիչ և սրտագրաւ զրուակներէն մէկը կը ներկայացնեն Յիսուսի վերջին ընթրիքը, ուր տեղի ունեցաւ Սիրոյ այս բանաձեւումը, զուցէ տեսակ մը նախապատրաստութիւն վաղահաս չարչարանքին, կարճ ժամանակ մը ետք պատահելիք զէպքերու արագ յաջորդականութեան։ Կը զգար Յիսուս մօտալուտ վախճանը և ինքզինքը աւելի մօտ կը զգար աշակերտներուն, նոյնիսկ Յուդային, որուն համար պատառը թաթխելով կ'երկնցնէ։ Քրիստոսի ամբողջ Տնօրինական պատմութեան մէջ, ակնատես կ'ըլլանք այսպէս մարդկայինին և աստուածայինին սիրտ կապակցութեան։ Անքակտելիօրէն ընդհուլուած են անոնք։

Եուզիչ է պահը. զուցէ Յիսուս կը տեսնէր տառապանքը, չարչարանքը, Գեթսեմանին, Գողգոթան. տարօրէն յուզիչ՝ մանաւանդ անոր համար որ, մարդոց ապիւրատութիւնը պիտի չըմբռնէր Սիրոյ գերազոյն զոհողութիւնը, անգամ և կոյր մնալով անոր առջև զԱյն պիտի առաջնորդէր . . . խաչելութեան։ Եւ վերջապէս յուզիչ՝ վասնզի մեր մեղքերուն համար Տիրոջ խաչելութենէն ետքն ալ, Անոր պատուիրանները չպահելով, ամէն օր ներքնապէս բանիւ կամ գործով պիտի խաչեմք զինքը։ Իր աշակերտները անգամ, Գեթսեմանի պարտէզին մէջ պիտի լքէին զինքը ու մօթին ապաւինած պիտի փախչէին։ Ապահովաբար, Քրիստոս վերջին ընթրիքէն ետք, Գեթսեմանի առանձնութեան մէջ մտքէն կ'անցնէր այդեգործին առակը զորս պատմած էր իր շուրջի ունկնդիրներուն։ Այդեգործը որ վերջապէս իր զաւակը կը զրկէ յուսալով որ զուցէ իր զաւակին հան-

դէպ յարգանք կ'ունենան և մտիկ կ'ընեն անոր: Մշակները չեն վարանիր . . . այդե-
զորմին գաւազն իսկ սպաննելէ:

Մատնութեան զիշեր. Գեթսեմանի ձո-
րին մէջ՝ լքուած իր աշակերտներէն, կը
տեսնէր Յիսուս լապտերներու տոգոյն լոյ-
սով, զինուած ամբոխ մը որ կուգար զինք
ձերբակալելու: «Զով կը փնտռէք» կը հար-
ցընէ Յիսուս անոնց ձեռքէն, աստուա-
ծային իր անձովն ու հմայքով լեցուն ապ-
շեցնելով ամբոխը:

Այս հմայքը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ
ուժ մը, որով լեցուցած և ապաւորած էր
Ան միշտ մարդոց հոգիները: Բարութեամբ,
մարդասիրութեամբ լեցուն այս հմայքը և
համապարփակ սէրը Գրիստոսի բնութիւնն
իսկ է. ու ինչպէս որ չէր վարանած խո-
նարհարար ծնիլ անչուք այրի մը մէջ այն-
պէս ալ չվարանեցաւ աւելի խոնարհու-
թեամբ խաչուելէ մարդոց մեղքերուն հա-
մար, կենդանի օրինակով մը ցոյց տալու
համար թէ ունի ևս քան զայս սէր ոչ ոք
ունի, եթէ զանձն իւր զիցէ ի վերայ բա-
րեկամաց իւրոցոյ:

Աշխարհի վրայ բոլոր իշխանութիւն-
ներն ու բոլոր վարդապետութիւնները ան-
ցաւոր են. միայն Գրիստոնէական հաւատքն
է որ անանց է վասնզի հիմնուած է ոչ թէ
բռնութեան՝ այլ սիրոյ և բարութեան վրայ:

Յիսուս չեկաւ օրէնքները փոխելու,
այլ լնուլ զօրէնս և յիսուս օրինաց սէր էն:

Յոյսէն և Հաւատքէն ալ գերադանց է
սէրը, որովհետեւ կը յուսանք օր մը միա-
նալ Մեծ — Սիրոյն, կը հաւատանք Անոր
նախասնամութեան, բայց կը սիրենք ու
պիտի սիրենք Զինքը ոչ միայն աստենա-
կան կեանքին մէջ այլ անգեղնականին մէջ
ալ:

ԶՍԻԷՆ ԱՔՂ. Զ.

ԳՐԱԿԱՆ

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿՍՏԵԼԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԸ

Բ) — Շնորհիմն, որ Մ. Պէշիկպաշեանի
բանաստեղծութիւնը պիտակող, ամենէն
ընդունուած առաքինութիւնն է, ողջուցը
ինչպէս յետ մահու անոր վարկը զաւար
պահող: Դժուար է սակայն ճիշդ տարազ-
ներ գործածել որոնք յաւակնէին բացա-
տրել սա չեմ ըսեր յատկութիւնը, բայց
մասնաւոր յարգարանքը, խնամքը, վայել-
չութիւնը, զո՛յ՝ անոր ամենէն տկար տա-
ղերուն ալ ներսը, լաւագոյններուն տուող
անհաւասարելի իրենց կերպարանքը: Գրա-
դիտութեան դասագիրքերը ոճի ընդհանուր
յատկանիշներէն մէկը կը դաւանին շնորհը:
Այդ մտահոսութիւնը բաշխեցէք դուք այդ
գիրքերուն միամտութեան ու ջանացէք ա-
ւելի իրաւ, ստուգելի իրողութիւններու ա-
պաւինիլ հասկնալու համար թէ ինչու անկէ
աւելի տաղանդաւոր, անոր ապրումներուն
որոշ մասին հաղորդ, մեր մէկ ուրիշ բա-
նաստեղծը՝ Պետրոս Դուրեան մեզի չթիւա-
ղրէ ոճի այդ աւագ յատկանիշին, շնորհիմն,
զգայութիւնը: Իրաւ է որ բանաստեղծ Պէ-
շիկպաշեանին օրերը, անոր գտած վարկը,
հիւանդ բայց քաղցր իր հմայքը կը գաշ-
նաւորուին անկէ մեզի հասած արդիւնքին
ծոցը: Բայց խնդրական՝ ոճի յատկանիշի մը
վերածել յաւակնիլ ներքինաճոյս այդ յօրին-
ուածքը մեր ամենէն մտերիմ՝ ծորումնե-
րուն — բանաստեղծութիւնը բաւ՝ ըլլալէ
առաջ խորքէ միշտ — որոնց մարմինները
պիտի ըլլան արուեստի գործերը: Ոմանք
ուզեցին այդ ելիքերգներուն մէջ, իբր գաշ-
նակութեան աղբիւր, գտնել կարծել ար-
դիւնք մը մեր զմայելի գրաբարէն, որմէ
այդ սիրերգները՝ սրտայայտ վկայութիւն-
ներ անուշտ, բայց որով գրուեցան, մա-
նաւանդ անցնող դարու կէսերուն, մեր
լեզուական արժանիքներու յայտարար մի-
այն ու այնքան անբաւական տաղաչափու-
թիւններ: Հիւրմիւզի Բարսեղեանը սրբարան